

ПРИЛАГОЂАВАЊЕ ЛАНЦА КОМАНДОВАЊА НАТО НОВИМ ИЗАЗОВИМА, РИЗИЦИМА И ПРЕТЊАМА

Александар Цера* и Хатиџа Бериша**

Универзитет одбране у Београду, Школа националне одбране

Циљ овог рада је да се идентификују кључне промене у ланцу командовања НАТО, дефинишу њихови узроци и могуће импликације на способности Алијансе.

Предмет рада су промене у ланцу командовања НАТО и услови у којима су се оне одвијале. Под условима подразумевамо нове изазове, ризике и претње, које нису биле доминантне у периоду хладног рата. Међутим, не можемо искључити и утицај САД на тај процес.

Кључне речи: *Алијанса, изазови, ризици, претње, командовање, НАТО, САД, трендови*

Увод

Завршетком хладног рата долази до мултиплицирања изазова, ризика и претњи, које својом непредвидивом природом и интензитетом деструкције покрећу глобалне геополитичке промене и мењају евроатлантско безбедносно окружење, као и саму природу НАТО. У том контексту, распад СФРЈ представља само најаву бурних догађаја који су потом уследили – од терористичког напада на САД, преко бројних регионалних и локалних ратова, криза, сукоба и обојених револуција до миграторне кризе, хибридних и сајбер претњи, као и геополитичког сукоба три светске силе (САД, Кине и Руске Федерације). Посебно је значајно нагласити да су се наведени изазови, ризици и претње генерисали у условима транзиције глобалног поретка ка мултиполарности, светске економске кризе, руске енергетске и кинеске економске експанзије, турске неоосманске спољне политике, евроатлантске политике санкција, Брексита и избора Доналда Трампа за председника САД.¹

Истовремено, НАТО се нашао у режиму потраге за новом сврхом (непријатељем), која би му омогућила да дугорочно дефинише кључне задатке, ефикасно прилагоди ланац командовања и развије потребне способности снага.² У односу на изазове, ри-

* Рад је настао током школовања потпуковника Александра Цере на Генералштабном усавршавању у Школи националне одбране.

** Наставник у Школи националне одбране, Универзитет одбране у Београду, меил: hatidza.berisa@mod.gov.rs

¹ *Sicherheit in der globalisierten welt*, <http://www.bpb.de/izpb/209654/sicherheit-in-der-globalisierten-welt?p=all>, (приступљено 29. 12. 2018).

² НАТО пред изазовима 21. века, <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0025-8555/2009/0025-85550904387S.pdf>, (приступљено 20.12.2018).

зике и претње можемо издвојити три фазе прилагођавања ланца командовања НАТО:
 1) Фаза глобалне униполарности; 2) Фаза борбе против глобалног тероризма и
 3) Фаза истовременог сукобљавања са нелинеарним и конвенционалним претњама.³

Прилагођавање ланца командовања НАТО униполарном светском поретку

Стратешким концептом НАТО под називом Стратегија дијалога и сарадње из 1991. г. савезници напуштају хладноратовску доктрину флексибилног одговора и успостављају нови безбедносни концепт, који поред војне садржи још и политичку, економску и социјалну димензију.⁴ Најзначајнији аспекти новог концепта били су везани за две важне одлуке – ангажовање НАТО изван традиционалних граница и проширење НАТО новим чланицама (пре свега бившим државама Варшавског уговора – ВУ).⁵ Као претње безбедности северноатлантских савезника у Европи истичу се нестабилности у државама Централне и Источне Европе, настале „као последица озбиљних економских, социјалних и политичких проблема, укључујући етничке ривалитете и територијалне спорове“.⁶

Карактеристичне геополитичке промене

У геополитичком смислу, постхладноратовски период обележили су распад ВУ и Совјетског савеза, као и припреме за проширење НАТО. Ипак, глобална униполарност, током које су се односи НАТО и РФ кретали у правцу изградње привилегованог партнерства, рат на простору бивше СФРЈ (који је процењен као претња европској безбедности) и интереси САД у Европи имали су кључни утицај на промене командне и војне структуре НАТО у овом периоду.

³ Северноатлантски савет је највиши цивилни орган за доношење одлука у НАТО, који управља војном структуром НАТО, коју чине Војни комитет НАТО (највиши војни орган НАТО) са Међународним војним штабом и команда структура НАТО. Командна структура НАТО обухвата сталне команде Алијансе на стратегијском, оперативном и тактичком нивоу (које финансира НАТО). Поред тога, НАТО терминологија дефинише и структуру снага НАТО, која представља посебан састав савезничких мултинационалних јединица и команди, које су на привременој или сталној основи стављени на располагање НАТО (финансирају се из националних буџета одбране), и нису део војне структуре НАТО. Имајући наведено у виду под ланцем командовања у НАТО подразумевамо обједињену командну структуру коју чине Северноатлантски савет, Војни комитет, командна структура и структура снага НАТО. У раду ће се наведени термини користити зависно од потребе да се апострофира у ком делу ланца командовања су се промене дешавале. *Nato HQ Structure*, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/structure.htm>, (приступљено 20. 12. 2018).

⁴ Од оснивања НАТО усвојено је шест стратешких концепата, од којих су последња три јавно објављена: стратешки концепт под називом Стратегија дијалога и сарадње (1991), стратешки концепт Стратегија кооперативне безбедности (1999) и актуелни стратешки концепт Стратегија активног ангажовања и модерне одбране (2010).

⁵ Прилагођено по Глишић, М, *Нови стратешки концепт НАТО-активно ангажовање и модерна одбрана*, стр. 70, http://www.odbrana.mod.gov.rs/odbranstari/vojni_casopisi/arhiva/VD_2011jesen/06.%20Novi%20strateski%20koncept%20NATO%20%20aktivno%20angazovanje%20i%20moderna%20odbrana,%20Miroslav%20Glisic.pdf, (приступљено 29. 12. 2018).

⁶ *Strategic Concept*, https://www.nato.int/cps/em/natohq/official_texts_23847.htm, (приступљено 29. 12. 2018).

– Приступањем Руске Федерације програму Партнерство за мир 1994. године Москва почиње да реализује практичну билатералну сарадњу са Алијансом, која резултира учешћем руских мировних снага у операцијама IFOR и SFOR у БиХ, као и KFOR на КиМ под командом НАТО. Истовремено билатерална сарадња достиже ниво привилегованог партнерства. Из обостраних интереса, али и као услугу за кооперативност, Москви се одобравају повољни кредити западних банака, омогућава јој се неометан извоз енергената, док инвестиције из ЕУ у РФ расту. Такође, уз подршку Вашингтона и Берлина РФ постаје члан престижних светских форума, као што је Г-7 и добија прилику да учествује у решавању криза и сукоба од светског значаја.

– Прво озбиљније интересовање за догађаје на простору бивше СФРЈ Алијанса показује на састанку министара одбране држава чланица 1992. године у Ослу, када се доноси одлука о подршци мировним напорима ОЕБС на Балкану. У наредних неколико година НАТО проширује војно ангажовање на простору бивше СФРЈ, што резултира извођењем борбених операција на Републику Српску 1995. године и Савезну Републику Југославију (СРЈ) 1999. године, као и ангажовањем у Македонији 2001. године Борбене операције НАТО на Балкану означиле су почетак овладавања геопростором региона ради његове припреме за интеграцију у евроатлантске структуре и концепт савезничке одбране. Поред тога, НАТО је добио прилику да се опроба у извођењу борбених и мировних операција (први пут од његовог формирања) „изван традиционалног подручја одговорности ... чиме је себи отворио пут за ангажовање у Авганистану, Ираку, Судану и Пакистану“.⁷

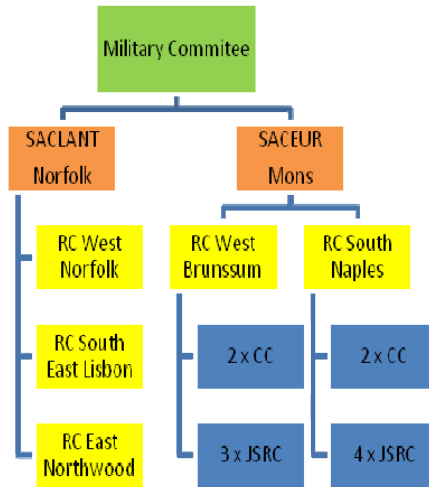
– Кључне промене у Алијанси одвијале су се под снажним утицајем САД, јер НАТО у геополитици Вашингтона „не представља само основни механизам за спровођење америчког интереса у европским стварима, већ и основу за политички битно америчко војно присуство у Европи“. Геополитика Вашингтона тог времена, као и данашња, примарно се базирала на ширењу утицаја ка Истоку и Југоистоку Европе, механизмом евроатлантских интеграција и контролисаног повезивања евроатлантске заједнице у јединствен фронт усмерен према непријатељима САД у Европи.

Прва реформа командне и војне структуре НАТО

Базирајући очекивања на стратешком концепту из 1991. године савезници формирају предлоге за прилагођавање ланца командовања НАТО промењеном безбедносном окружењу. Императив је био стварање војне структуре способне за извођење борбених операција ван територије НАТО и развијање механизма за припрему и пријем нових чланица. У том смислу министри одбране НАТО 1997. године одобравају прву реформу командне и војне структуре Алијансе, која је подразумевала смањење броја команди са 66 на 20 (слика 1). Тако реформисана командна структура била је актуелна од 1999. до 2003. године.⁸

⁷ *Handbook*, <https://www.nato.int/docu/handbook/2006/hb-cr-2006/part1.pdf> (приступљено 20.12.2018).

⁸ Weinrod, W, *NATO Command Structure Considerations for the Future*, <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a532510.pdf>, (приступљено 10.01.2019).

Слика 1 – Војна структура НАТО од 1999. до 2003. године

У наведеном периоду команду структуру НАТО чиниле су две стратегијске команде (преостале из периода хладног рата): Савезничка команда за Европу (Allied Command Europe – ACE), којом је командовао Врховни савезнички командант за Европу (Supreme Allied Commander Europe – SACEUR) и Савезничка команда за Атлант (Allied Command Atlantic – ACA), којом је командовао Врховни савезнички командант за Атлант (Supreme Allied Commander Atlantic – SACLANT). Међутим, стратегијске команде биле су још увек организоване линијски и имале су територијалну зону одговорности у оквиру граница Алијансе, док је структура система командовања била организована на три нивоа (стратегијском, оперативном и тактичком).

На стратегијском нивоу ACE, као њен највиши стручни и штабно организациони део налазила се Врховна савезничка команда за Европу (Supreme Headquarters Allied Powers Europe – SHAPE). SACEUR су на оперативном нивоу биле потчињене две регионалне команде (Regional Command West – RG West; Regional Command South – RG South), а на тактичком нивоу четири команде видовске компоненте (2 x Component Command Air – CCA, 2 x Component Command Naval – CCN) и седам здружених субрегионалних команди (Joint subregional command – JSRCs). Зона одговорности ACE била је подељена у два дела (запад и југ), у свакој зони била је по једна ваздухопловна и поморска видовска командна (CC) и одређени број субрегионалних команди (JSRC).

По истом принципу је била организована и ACA, којој су на оперативном нивоу биле потчињене три регионалне команде и две поморске борбене команде (Striking Fleet Atlantic – STRIKFLTANT и Submarines Allied Command Atlantic – SUBACLANT). Зона одговорности ACA била је подељена у три дела.⁹

⁹ Weinrod, W, *NATO Command Structure Considerations for the Future*, <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a532510.pdf>, (приступљено 10.01.2019).

Резултати реформе команде структуре у овој фази били су ограничени јер је задржана територијална надлежност команди, што се негативно одразило на усклађеност команди и снага Алијансе у операцијама. Ипак, успехом се може сматрати значајна редукција команди и персонала, што је била одговарајућа припрема за следећу фазу прилагођавања командног ланца НАТО.

Важна новина у дефинисању структуре снага НАТО представља формирање здружених мултинационалних снага (Combined Joint Task Forces – CJTFs) на оперативном нивоу, које су биле намењене за извршавање здружених борбених операција, подизање нивоа интероперабилности и укључивање партнерских земаља у операцију НАТО.¹⁰

Прилагођавање ланца командовања НАТО глобалној борби против тероризма

За разлику од стратешког концепта из 1991. године у којем дефинисању изазова, ризика и претњи није посвећена посебна пажња, јер се сматрало да је време сукоба и подела у Европи прошло, стратешки концепт из 1999. године под називом Стратегија кооперативне безбедности тој теми придаје знатно већи значај. Као нови изазови, ризици и претње безбедности препознати су нестабилности унутар евроатлантског подручја и око њега, могућност избијања регионалних криза, економска и политичка нестабилност, тероризам, етнички и верски сукоби, кршење људских права, пролиферација оружја за масовно уништење, сајбер напади, организовани криминал и прекид токова снабдевања важних ресурса. Стратегијом се наглашава значај развоја партнерства и успостављање операција одговора на кризу које нису предвиђене чланом 5 Вашингтонског уговора, као новог инструмента за управљање кризама.¹¹

Карактеристичне геополитичке промене

Период након усвајања Стратегије кооперативне безбедности карактерише интензивирање извођења операција НАТО ван његових граница под парадигмом борбе против тероризма, као и наставак развијања партнерства са РФ.

– Терористички напади на САД 11. септембра 2001. године били су повод за прво активирање члана 5 Вашингтонског споразума и сигнал за почетак глобалне антитерористичке кампање Вашингтона и његових трансатлантских савезника. На

¹⁰ Naumann, K, *A New NATO for a New Century*, <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/reportch4.pdf>, (приступљено 10.01.2019).

¹¹ Прилагођено по Глишић, М, *Нови стратешки концепт НАТО – активно ангажовање и модерна одбрана*, стр.70, http://www.odbrana.mod.gov.rs/odbranstari/vojni_casopisi/arhiva/VD_2011jesen/06.%20Novi%20strateski%20koncept%20NATO%20%20aktivno%20angazovanje%20%20moderna%20odbrana,%20Miroslav%20Glisic.pdf, (приступљено 29. 12. 2018).

захтев САД Алијанса усваја 11 мера за борбу против тероризма, чиме се НАТО ставља у функцију реализације националних интереса Вашингтона. Једна од првих савезничких мера била је ангажовање Ваздушног система за рано упозорење и надзор (Airborne Warning and Control System – AWACS) у обезбеђењу ваздушног простора САД (операција Eagle Assist). Затим је 2001. године отпочела поморска антитерористичка операција НАТО Active Endeavour у Медитерану, да би 2003. године. Алијанса преузела и одговорност за вођење операције ISAF (International Security Assistance Force) у Авганистану са задатком оспособљавања авганистанских снага безбедности, успостављања безбедног окружења, владавине права и обнове земљу. Поред Авганистана, НАТО 2003. године почиње и операцију Training Implementation у Ираку, која је за циљ имала обуку нових ирачких снага безбедности формираних након свргавања са власти Садама Хусеина од стране коалиције предвођене САД. Ради обуке и пружања логистичке подршке снагама Афричке уније Алијанса се ангажује и у западном Судану 2005. године.¹²

– У овом периоду односи НАТО и РФ достижу ниво стратешког партнерства. Да би се олакшали редовни контакти и сарадња, у Москви и Бриселу се до 2001. године отварају војне дипломатске мисије, а 2002. године потписује се заједничка декларација, којом је дефинисано осам области сарадње и формиран Савет НАТО-Русија. Затим је на Самиту НАТО у Лисабону 2010. године потписана заједничка изјава којом се практична сарадња проширује на још 4 области, од којих се најважније односе на сарадњу у Авганистану и борбу против тероризма.

Трансформација командне и структуре снага НАТО након самита у Прагу

Ради елиминисања терористичких претњи снаге Алијансе почињу да се ангажују све даље од својих база и матичних гарнизона, што се одражава на њихову логистичку подршку, доктрину употребе снага, командну и структуру снага. Осим тога, НАТО се све више ангажује и на обуци локалних снага безбедности. Због наведеног, на Самиту НАТО у Прагу 2002. године донета је одлука о свеобухватној трансформацији командне и структуре снага Савеза ради пружања адекватног одговора новим претњама као што су тероризам и ширење оружја за масовно уништење.¹³ Савезници су се на самиту обавезали и да подигну ниво способности, које ће допринети ефикасној реализацији операција Алијансе ван њених граница.¹⁴

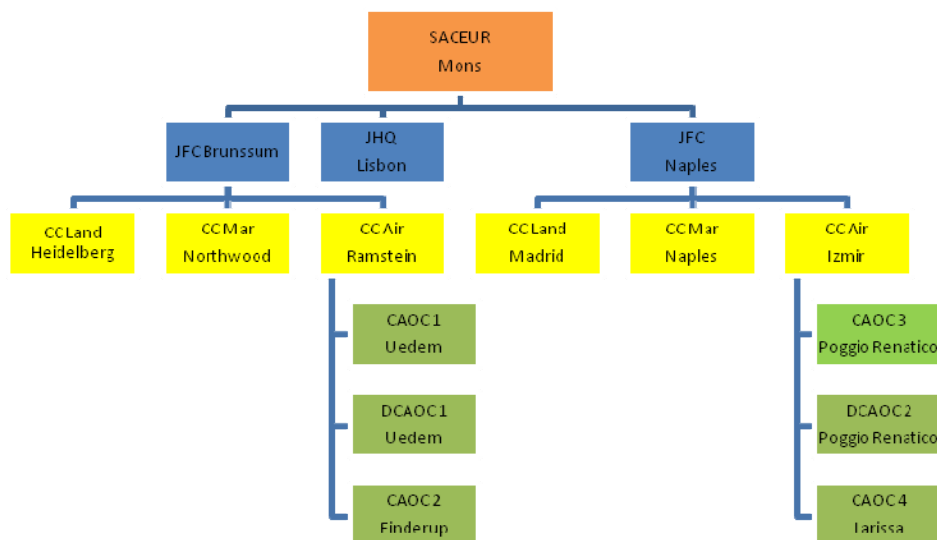
¹² *Приручник за безбедност*, Форум за безбедност и демократију, Београд 2009, стр 30 до 32.

¹³ *Kurzinformation, Die NATO Kommandostruktur im Wandel*, <https://www.bundestag.de/blob/505818/c7250f69651faf74f45e3ad4af21c8b0/wd-2-025-17-pdf-data.pdf>, (приступљено 29. 12. 2018).

¹⁴ У областима као што су: АБХО, ваздушно осматрање и извиђање, мобилност снага (борбених и за подршку) и командних места, противракетна одбрана, стратешки транспорт и пуњење ваздухоплова горивом у покрету (тзв. Prague Capabilities Commitment – PCC), *Kurzinformation, Die NATO Kommandostruktur im Wandel*, <https://www.bundestag.de/blob/505818/c7250f69651faf74f45e3ad4af21c8b0/wd-2-025-17-pdf-data.pdf>, (приступљено 29. 12. 2018).

– Новом организацијом број команди смањен је са 20 на 11, а персонала са 26.000 на 13.000. Такође команде губе територијалну надлежност, што НАТО отвара могућност да интервенише ван својих граница (дефинисаних чланом 6 Вашингтонског уговора).¹⁵ Као један од разлога за редукцију командне структуре наводи се и драстичан пад издвајања за одбрану у већини европских чланица Савеза од краја хладног рата.¹⁶

У оквиру наведене трансформације формирају се две потпуно нове стратегијске команде: Савезничка команда за операције (Allied Command Operation – АСО), која преузима задатке Савезничке команде за Европу и Савезничке команде за Атлантик (које су угашене) и Савезничка команда за трансформацију (Allied Command Transformation – АСТ), са задатком управљања реформом, школовањем и развојем.¹⁷ Структура система командовања АСО и АСТ организована је на три нивоа (стратегијском, оперативном и тактичком). Наведена командна структура је уз одређене измене, извршене 2010. године, задржана до данас (слика 2).

Слика 2 – Структура Савезничке команде за операције од 2003. године до 2012. године

На челу АСО налази се Врховни савезнички командант за Европу (Supreme Allied Commander Europe – SACEUR), а на стратегијском нивоу Врховна савезничка команда за Европу (Supreme Headquarters Allied Powers Europe – SHAPE), као највиши стручни и штабно организациони део АСО намењен за припрему и употребу команди и сна-

¹⁵Weinrod, W, *NATO Command Structure Considerations for the Future*, <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a532510.pdf>, (приступљено 10.01.2019).

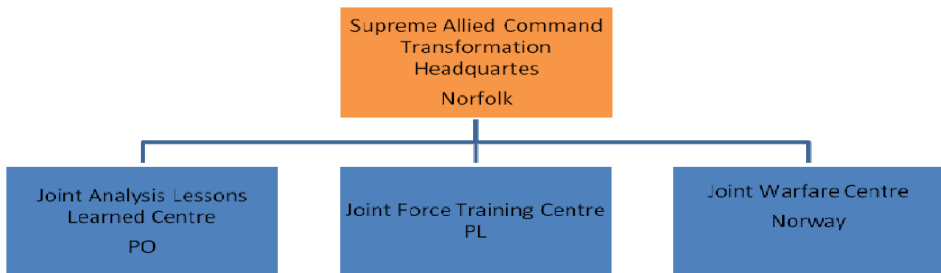
¹⁶*Kurzinformation, Die NATO Kommandostruktur im Wandel*, <https://www.bundestag.de/blob/505818/c7250f69651faf74f45e3ad4af21c8b0/wd-2-025-17-pdf-data.pdf>, (приступљено 29. 12. 2018).

¹⁷ Исто.

га.¹⁸ SACEUR се на оперативном нивоу потчињавају две здружене команде НАТО (Joint Force Command JFC) у Напуљу (Италија) и Брунсуму (Холандија) са задатком да командују текућим здруженим операцијама и једна здружена команда у Лисабону (Joint Headquarter Lisbon – JHQ) са задатком да командује поморским операцијама одговора на кризе. На тактичком нивоу до 2013. г. (када је број СС редукован) налазиле су се две команде копнене компоненте (Component Command Land Force – CCL) у Мадриду (Шпанија) и Хајделбергу (Немачка), две команде ваздухопловне компоненте (Component Command Air Force – CCA) у Измиру (Турска) и Рамштајну (Немачка) и две команде поморске компоненте (Component Command Maritime Force – CCM) у Напуљу (Италија) и Нортвуду (Велика Британија). Команде видовских компоненти одговорне су за оперативне и друге аспекте видовских операција и развој видовских способности, као и да под командом JFC учествују у већим здруженим операцијама.¹⁹

Савезничкој команди за операције (АСО) додељен је задатак да планира и командује свим операцијама НАТО у оквиру и изван његових граница. У складу са надлежношћу SACEUR обавља извршну функцију командовања, командује и руководи АСО на основу одлука Северноатлантског савета и Војног комитета НАТО. Такође, SACEUR саветује политичко – војно руководство НАТО. Важно је апострофирати да је дужност SACEUR резервисана за припадника ОС САД, који уједно обавља и дужност команданта Америчке европске команде (United States European Command – EUCOM), што само по себи довољно говори о утицају Вашингтона у НАТО командној и војној структури.

На челу АСТ налази се Врховни савезнички командант за трансформацију (Supreme Allied Commander Transformation – SACT), а на стратегијском нивоу Врховна савезничка команда за Трансформацију (Supreme Allied Command Transformation Headquarters – SACT HQ), као највиши стручни и штабно организациони део АСТ (Слика 3). У функционалном смислу SACT су на оперативном нивоу потчињени Здружени центар за саветовање и анализе у Португалији (Joint Analysis and Lessons Learnt Centre Lisbon), Здружени центар за тренинг снага у Пољској (Joint Force Training Centre in Bydgoszcz) и Здружени центар за ратоводство у Норвешкој (Joint Warfare Centre Stavanger).

Слика 3 – Структура Савезничке команде за трансформацију од 2003. године

¹⁸ И поред тога што зона одговорности АСО није више ограничена на Европу, топоним Европа у називима наведених дужности и команди задржан је из традиционалних разлога.

¹⁹ Weinrod, W, *NATO Command Structure Considerations for the Future*, <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a532510.pdf>, (приступљено 10.01.2019).

Савезничкој команди за трансформацију (АСТ) додељени су задаци модернизације и реформе ланца командовања и снага НАТО, школовање и побољшање интероперабилности у оквиру НАТО, као и израда нових концепата и доктрина. У складу са надлежности SACT обавља извршну функцију командовања, командује и руководи АСТ на основу одлука Северноатлантског савета и Војног комитета НАТО. Такође, саветује политичко и војно руководство у седишту НАТО о плановима и току трансформације Савеза. Иако дужност SACT није резервисана за ОС САД, блиска сарадња АСТ са Здруженом командом америчких снага (U. S. Joint Forces Command), која је одговорна за развој доктрина ОС САД гарантује да ће се она дистрибуирати на све чланице Алијансе и на тај начин обезбедити потребна интероперабилност са ОС САД. Подизањем интероперабилности европских снага кроз активности АСТ олакшано је формирање америчких коалиција вољних и повећана је могућност америчког реаговања.²⁰

Што се тиче структуре снага, након Самиту НАТО у Прагу формиране су Снаге за брзо реаговање (NATO Response Force – NRF) јачине око 25.000 војника у готовости за реаговање од пет до 30 дана. Такође, девет националних команди ранга корпуса (или мултинационалних корпуса формираних мултилатералним споразумима више нација) стављено је под команду АСО, као брзо разместиве команде корпуса (Rapidly Deployable Corps HQ). Након тога им је одређен виши и нижи степен приправности (High Readiness Forcess – HRF и Forces of Lower Readines – FLR), као и период ротације у оквиру NRF. Важно је истаћи да НАТО нема сопствене снаге (изузев неколико кључних способности за ОБОБ и ТкИ Об) због чега државе чланице своје снаге стављају на располагању НАТО. У том смислу основни принцип у процесу формирања, оспособљавања и опремања команди и јединица држава чланица НАТО постаје мултилатералност, мултилатералност и интероперабилност.

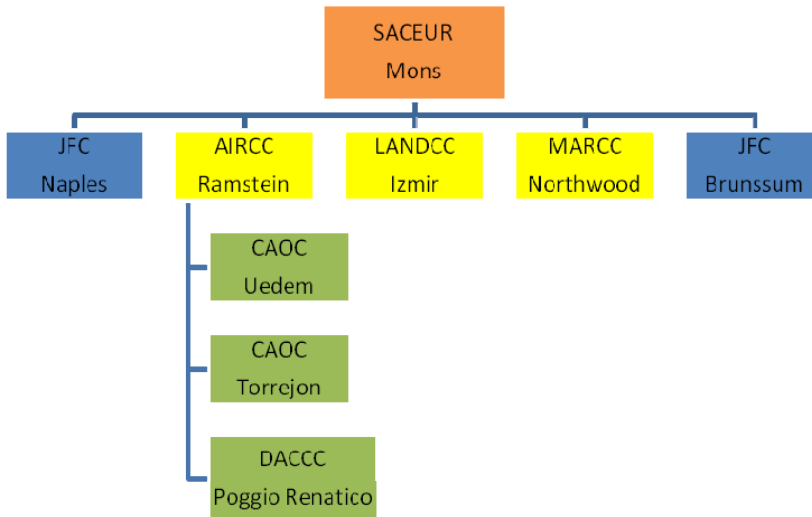
Реформа командне структуре НАТО након самита у Лисабону

На Самиту НАТО у Лисабону 2010. године усвојен је актуелни стратешки концепт под називом Стратегија активног ангажовања и модерне одбране, којим су дефинисани нови задаци НАТО: колективна одбрана, управљање кризама и кооперативна безбедност. Актуелним стратешким концептом тероризам је дефинисан као директна претња НАТО. Такође, на инсистирање источноевропских савезника и уз сагласност САД, колективна одбрана се поново враћа у фокус Алијансе, иако се наглашава да НАТО, као кључни чинилац одржања и унапређења стабилности у евроатлантском региону, нема директног противника и да више не постоји опасност од класичног напада конвенционалним наоружањем, већ само од претњи савременог безбедносног окружења.²¹

²⁰ *Die Transformation der NATO Amerikanische Vorstellungen und Risike fur Europa*, https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/28369/ssoar-2006-dembinski-die_transformation_der_nato.pdf?sequence=1, (приступљено 10.01.2019).

²¹ Прилагођено по Глишић, М, *Нови стратешки концепт НАТО-активно ангажовање и модерна одбрана*, стр. 71, http://www.odbrana.mod.gov.rs/odbranstari/vojni_casopisi/arhiva/VD_2011jesen/06.%20Novi%20strateski%20koncept%20NATO%20%20aktivno%20angazovanje%20i%20moderna%20odbrana,%20Miroslav%20Glisic.pdf, (приступљено 29. 12. 2018).

Тим поводом НАТО реализује још једну реформу командне структуре са циљем њеног бољег прилагођавања структури снага, односно повећања мобилности сталних команди (за вертикални маневар), пре свега JFC и CCL. Током реформе број команди је са 11 редукован на седам, а број персонала у командној структури са 13.000 на 8.800, без нарушавања способности Алијансе да истовремено изводи две веће и шест мањих операција. Један од разлога смањења команди и персонала био је и недовољно финансирање заједничких обавеза у оквиру НАТО због редукације буџета одбране и све већих проблема попуне професионалним кадром ОС држава чланица.²² Реформа је завршена 2013. године (слика 4).

Слика 4 – Структура Савезничке команде за операције од 2013. године

У оквиру реформе командне структуре на оперативном нивоу угашена је Здружена команда у Лисабону (Joint Headquarter Lisbon), а њене задатке је преузела ССМ у Нортвуду. На тактичком нивоу угашене су четири команде видовских компоненти (CCL у Мадриду и Хајделбергу, ССА у Измиру и ССМ у Напуљу), а формирана је нова команда копнене компоненте (CCL) у Измиру. Број мултинационалних ваздухопловних оперативних центара (Combined Air Operation Centre CAOC) са четири смањен је на два, која су заједно са једним мобилним Ваздухопловним командним центром (Deployable Air Command and Control Centre – DACCC) потчињена ССА у Рамштајну. SHAPE је потчињена Група за ТКИ системе (Communication and Information Systems Group – CIS), која у свом саставу има три покретна батаљона везе (Signals Battalion) лоцирана у Италији, Немачкој и Пољској. Истовремено Команда за трансформацију није претрпела значајније промене.²³

²² Briefing on NATO Command Structure by Brigadier General Patrick Wouters.
https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_75353.htm, (приступљено 10. 01. 2019).

²³ Исто,

Током ове фазе командна структура и структура снага суштински су промењене и прилагођене за извођење пре свега противтерористичких и операција обуке у удаљеним зонама ангажовања, док је задатак колективне одбране занемарен. Тако реформисана командна структура и структура снага уз мање измене актуелна је и данас.

Прилагођавање ланца командовања НАТО нелинеарним и конвенционалним претњама

Ову фазу карактерише покушај НАТО да уз истовремену борбу против тероризма, хибридних и сајбер претњи ојача способности за одбрану и одвраћање од конвенционалних претњи, те се томе прилагођава командна и структура снага.

Карактеристичне геополитичке промене

Арапско пролеће које је резултирало настанком DAES, као и ратом у Ираку и Сирији допринело је да НАТО појача своје напоре у борби против тероризма, и да се прикључи Глобалној коалицији за борбу против исламске државе, коју предводе САД. У Авганистану локалне снаге безбедности 2014. године преузимају одговорност за безбедност земље, а операција ISAF се трансформише у операцију обуке авганистанских снага безбедности Resolute Support. Осим тога, 2018. г. Алијанса се поново ангажује у Ираку на обуци локалних снага безбедности, након пораза тзв Исламске државе од стране коалиције предвођене САД. Упоредо са наведеним, после скоро две деценије изградње поверења и партнерства, 2014. године долази и до отвореног сукобљавања НАТО са РФ због ситуације у Украјини.

– Иако су НАТО и РФ 2010. године у развоју билатералних односа формално достигли ниво стратешког партнерства, међусобно поверење било је озбиљно нарушено бројним једностраним потезима обе стране. Тако је ширење НАТО у регионима који гравитирају ка РФ за Москву представљало угрожавање њених виталних интереса и приморало је да на те претње одговори. Акцијама у Грузији и Украјини, РФ успева да осујети тежњу НАТО (САД) да овлада кључним тачкама у региону Црног мора и Каспијског региона и тиме „драстично ограничи геостратешке опције Русије“.²⁴ Поред тога, РФ усваја нову војну доктрину по којој се приближавање НАТО структуре руским границама сматра директном претњом и доноси низ мера за одвраћање, од којих је најважнија развој одбрамбеног концепта ограничења и забране приступа и маневра (Ant –Access/Area Denial – A2/AD).²⁵

²⁴ Бжежински, З, *Велика шаховска табла*, ЦИД, Подгорица, 1999, стр. 89.

²⁵ Наведени концепт подразумева развој система прецизно навођених пројектила, који не дозвољавају противнику да пробије одбрану на потенцијално најслабијој деоници линије разграничења. Временом, РФ A2/AD проширује са пограничних региона (Фински залив, Калињинградска област и Крим) на удаљене зоне интереса, као што је Сирија. (*Russland zeigt gegenüber der Nato Stärke – und kooperiert mit China*, <https://www.handelsblatt.com/politik/international/militaermanoever-russland-zeigt-gegenueber-der-nato-staerke-und-kooperiert-mit-china/22982022.html> (приступљено 29. 12. 2018).

Као контра меру, трансатлански савезници 2014. године уводе економске санкције РФ, ометају извоз руских енергената, спречавају изградњу енергетских пројеката (гасоводи) и покушавају да је политички изолирају (искључење из Г-8). Циљ наведених мера је политичко и економско кажњавање РФ, ради урушавања њене привредне активности и друштвене стабилности, као и успоравања модернизације ОС.²⁶

Последично, Алијанса једнострано прекида све видове практичне и политичке сарадње са Москвом и предузима скуп мера и активности са циљем супротстављања глобалном позиционирању РФ. Поред тероризма, Северноатлантски савез „агресивне акције и ревизионистичку политику РФ“ дефинише као једну од највећих опасности по своју безбедност и реafirмише трансатланску хладноратовску политику „Двоструког приступа“ (Dual – Track Approach) према Москви, која подразумева јачање одбране и одвраћања уз истовремено вођење дијалога ради решавања кључних безбедносних питања и избегавања неспоразума. Такође, РФ се поред Кине, Ирана и Северне Кореје легитимише као потенцијални генератор сајбер и хибридних претњи.

Прилагођавање команде и структуре снага

У наведеним условима на самитима у Велсу (2014), Варшави (2016) и Бриселу (2018.) НАТО усваја низ одлука за јачање команде и структуре снага како би одговорио широком спектру дефинисаних изазова, ризика и претњи од којих су нај доминантнији тероризам, сајбер и хибридне претње и војне активности РФ.

– Ради јачања отпорности на нелинеарне претње НАТО је 2017. године у оквиру Међународног војног штаба формирао Обавештајно безбедносни директорат (Joint Intelligence and Security Division – JISD) са задатком да прикупља/анализира обавештајне податке и правовремено информира све у ланцу командовања НАТО. Такође, НАТО планира да на стратегијском нивоу (у оквиру SHAPE) формира Центар за сајбер операције (Cyber Operations Centre).²⁷

– Ради супротстављања конвенционалним претњама, савезници доносе одлуку да до 2020. г. повећају број команди на оперативном нивоу са две не четири и то формирањем Команде здружених снага за Атлант (Joint Force Command for Atlantic) у Норфолку (САД) и Команде за здружену подршку (Joint Support and Enabling Command) у Улму (Немачка), као и да број команди копнених компоненти са једне повећају на три.

– Наведеним променама укупан број персонала у командној структури НАТО са 8.800 требао би да буде повећан на 10.000.²⁸

²⁶ Према руској Стратегији националне безбедности из 2009. безбедност земље заснива се на развоју економије и друштва, а под санкцијама то није могуће чинити истим темпом као пре њих.

²⁷ *Adapting NATO intelligence in support of One NATO*, <https://www.nato.int/docu/review/2017/also-in-2017/adapting-nato-intelligence-in-support-of-one-nato-security-military-terrorism/en/index.htm>, (приступљено 10. 01. 2019).

²⁸ *Summit Declaration*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm, (приступљено 10. 01. 2019).

Због реафирмације задатака одбране и одвраћања од конвенционалних претњи значајне измене претрпела је и структура снага НАТО. У том смислу:

– Извршено је повећање броја снага NRF са 25.000 на 40.000 у чији састав су ушле снаге за хитно реаговање од око 5.000 војника (Very High Readiness Joint Task Force).

– Формирано је осам јединица за прихват снага за брзо и хитно реаговање на истоку Европе.²⁹

– У Пољској је формирана мултинационална дивизијска команда Североисток (Rapidly Deployable Corps HQ), док је мултинационалној корпусној команди Североисток у Штетину повећан степен приправности са FLR на HRF.

– У Румунији је формирана мултинационална бригада Југоисток и мултинационална дивизијска команда Југоисток, а до 2020. године планира се и формирање мултинационалне корпусне команде Југоисток.

– Да би се обезбедила одрживост снага до 2020. године планира се и формирање здружених снага ојачања високе готовости.³⁰

– У Италији се до 2020. године планира формирање мултинационалне дивизијске команде Југ.³¹

Закључак

Укидање ВУ и нестанак комунистичке идеологије на којој је Источни блок базирао своје постојање отворило је нове могућности за моделовање европског безбедносног поретка. Истовремено су се транс атлантски центри моћи нашли пред изазовом дефинисања нове мисије НАТО, који је остао без свога антипода. Осим тога, био им је потребан концепт за војно и политичко интегрисање држава Источне и Југоисточне Европе, држање РФ у зони свог утицаја и војни интервенционизам неопходан за пројекцију моћи либералног капитализма.

Решење је пронађено у механизму евроатлантских интеграција и НАТО, који је због тога морао да прилагоди своју команду структуру, структуру снага али и безбедносну политику. На промене ланца командовања утицај су испољили и тзв. нови изазови, ризици и претње (нису били доминантни у хладном рату), који су често директно или индиректно генерисани управо од самих протагониста инструментализације НАТО и искоришћени за реализацију њихових интереса. Такође, након распада Совјетског савеза и почетка изградње партнерства са РФ, чланице НАТО у континуитету драстично смањују издвајања за одбрану што се неминовно одразило и на командну и структуру снага Алијансе.

У контексту важних промена командног ланца НАТО, треба апострофирати да се у првој фази осим драстичног смањења броја команди и персонала нису десиле битније промене, пре свега јер је задржана територијална организација ко-

²⁹ Осам јединица за интеграцију снага високе спремности (NATO Force Intergation Units) размештено је у балтичким земљама, Пољској, Словачкој, Мађарској, Румунији и Бугарској.

³⁰ Наведене снаге би у свом саставу требале да имају 30 батаљонских борбених група, 30 ратних бродова, 30 ескадрила у готовости за реаговање за 30 дана.

³¹ *Summit Declaration*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm, (приступљено 10. 01. 2019).

мандне структуре, што је отежало командовање са снагама ангажованим у операцијама. Олакшавајућа околност за НАТО у том моменту је била што су се операције изводиле у непосредном суседству, односно на Балкану. Кључна промена у НАТО у тој фази је политичке природе и односи се на одлуку о ангажовању савезничких снага (по први пут од оснивања) ван граница Алијансе у борбеној операцији, што је супротно члану 6 Вашингтонског уговора. Међутим, сам ефекат реформи на усклађеност командне и структуре снага био је незадовољавајући, тако да НАТО након агресије на СРЈ улази у другу фазу прилагођавања ланца командовања.

Терористички напад на САД искоришћен је да се убрза планирање и спровођење реформе НАТО, како би се ставио у функцију Вашингтона. У тој фази долази до најзначајније промене командног ланца НАТО, који није више организован по територијалном принципу, што Алијанси омогућава извођење значајног броја борбених операција ван својих граница и то на великим одстојањима. Такође акценат се ставља на модуларност, интероперабилност и мултилатералност команде структуре и структуре снага. Део сталних стационарних команди постаје мобилан, како би могао да прати ангажовање све покретљивијих снага НАТО. Промене које се дешавају у ланцу командовања током другог дела ове фазе углавном се односе на фино усаглашавање командне структуре и структуре снага. Међутим, дајући примат борби против тероризма НАТО занемарује изградњу способности одбране од конвенционалних претњи. Да би пратили промене у НАТО (процес генерисања снага) велики број држава чланица 2005. године улази у процес трансформација снага девастирајући одбрамбене способности на уштрб парадигме изградње мањих, професионалнијих, интероперабилнијих, мобилнијих и боље опремљенијих оружаних снага способних да претње неутралишу у рејонима где се оне и генеришу.

Одлуке које је НАТО донео како би се адекватно супротставио широком спектру претњи, након геополитичког сукоба са РФ указују да ће се будуће прилагођавање командног ланца НАТО пре свега односити на јачање структуре снага за одбрану од конвенционалних претњи на тактичком нивоу и снага за одбрану од сајбер и хибридних претњи на оперативном и стратегијском нивоу. То ће у значајној мери зависити од повећања издвајања за одбрану, на чему у оквиру НАТО инсистирају САД. Да би се прилагодили захтевима НАТО државе чланице почеле су да јачају своје способности за одбрану од конвенционалних претњи нпр. формирањем нових тенковских батаљона и сл. Само постојање АСТ указује на дугорочну посвећеност НАТО процесу прилагођавања и реформи командне и војне структуре, која ће се реализовати под утицајем америчке војне доктрине, патронатом Пентагона и у складу са интересима Вашингтона.

У досадашњем прилагођавању ланца командовања НАТО највеће измене десиле су се у командној структури и структури снага Алијансе.

Литература

[1] *Sicherheit in der globalisierten welt*,
<http://www.bpb.de/izpb/209654/sicherheit-in-der-globalisierten-welt?p=all>

[2] *НАТО пред изазовима 21. века*, <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0025-8555/2009/0025-85550904387S.pdf>

- [3] *Nato HQ Structur*, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/structure.htm>
- [4] М, Глишић, *Нови стратешки концепт НАТО-активно ангажовање и модерна одбрана*, http://www.odbrana.mod.gov.rs/odbranastari/vojni_casopisi/arhiva/VD_2011jesen/06.%20Novi%20Ostrateski%20koncept%20NATO%20%20aktivno%20angazovanje%20i%20moderna%20odbrana,%20Miroslav%20Glisic.pdf
- [5] *Strategic Concept*, https://www.nato.int/cps/em/natohq/official_texts_23847.htm
- [6] *Relation with Russia*, https://www.nato.int/cps/ra/natohq/topics_50090.htm
- [7] З, Бжежински, *Велика шаховска табла*, ЦИД, Подгорица, 1999.
- [8] *Handbook*, <https://www.nato.int/docu/handbook/2006/hb-cr-2006/part1.pdf>
- [9] Weinrod, W, *NATO Command Structure Considerations for the Future*, <https://apps.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a532510.pdf>
- [10] Naumann, K, *A New NATO for a New Century*, <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/reportch4.pdf>
- [11] *Lisbon Summit Declaration*, https://www.nato.int/cps/em/natohq/official_texts_68828.htm
- [12] *Приручник за безбедност*, Форум за безбедност и демократију, Београд 2009
- [13] *Kurzinformation, Die NATO Kommandostruktur im Wandel*, <https://www.bundestag.de/blob/505818/c7250f69651faf74f45e3ad4af21c8b0/wd-2-025-17-pdf-data.pdf>
- [14] *Die Transformation der NATO Amerikanische Vorstellungen und Risike fur Europa*, https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/28369/ssoar-2006-dembinski-die_transformation_der_nato.pdf?sequence=1
- [15] *Briefing on NATO Command Structure by Brigadier General Patrick Wouters*. https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_75353.htm, (приступљено 10. 01. 2019).
- [16] *Russland zeigt gegenüber der Nato Stärke – und kooperiert mit China*, <https://www.handelsblatt.com/politik/international/militaermanoever-russland-zeigt-gegenueber-der-nato-staerke-und-kooperiert-mit-china/22982022.html>
- [17] *Adapting NATO intelligence in support of One NATO*, <https://www.nato.int/docu/review/2017/also-in-2017/adapting-nato-intelligence-in-support-of-one-nato-security-military-terrorism/en/index.htm>
- [18] *Summit Declaration*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm